

■ ΑΑΘΑΚΑΘΙ ΘΑΘΘΝΙ ΘΑΘΑΘ
ΑΘΑΑΙ Ι ΑΓΑΘΙ Α ΘΙ ΘΘΙ ΑΑΘΙ Ι CUM ■

A. ΧΡΟΝΙΚΕΣ

Απλός χρονικός (*Cum temporale*)

Cum + οριστική κάθε χρόνου.

Συνήθως προηγούνται χρονικά επιρρήματα

π.χ.

- tum, tunc, nunc, eo κ.τ.λ.
- Cum in venationibus eris, licebit tibi quoque pugillares adportare (Μάθημα 8).

Αντίστροφος (*Cum inversum*)

Cum + οριστική πρκ.

Συνήθως στη χρονική πρόταση υπάρχουν τα τροπικά επιρρήματα: repente, subito (ξαφνικά).

Στην κύρια πρόταση έχουμε παρατατικό ή υπερσυντέλικο.

Στην κύρια συνήθως υπάρχουν τα χρονικά επιρρήματα vix (μόλις), iam (ήδη), non-dum (όχι ακόμη), aegre (μόλις).

Δηλώνει ο cum inversum αντιστροφή των νοημάτων. Έτσι η κύρια πρόταση δηλώνει το δευτερεύον νόημα και η δευτερεύουσα το κύριο.

- π.χ. Ibi vix animus sollicitum somo dederat, cum repente apparuit ei species horrenda (Μάθημα 14)

Επαναληπτικός (*Cum interativum*)

Cum + οριστική ενεστώτα για να δηλώσει αόριστη επανάληψη στο παρόν - μέλλον.

Στην κύρια πρόταση υπάρχει αρκτικός χρόνος.

Cum + οριστική παρατατικού ή υπερσυντέλικου για να δηλώσει αόριστη επανάληψη στο παρελθόν.

Στην κύρια πρόταση υπάρχει ιστορικός χρόνος.

π.χ.

- Cum civitas bellum gerit (οριστική ενεστ.), magistratus creantur (Μάθημα 15)
- Cum illa cubiculum mariti intraverat (οριστική υπερσυντ.), vivere filium simulabat. (Μάθημα 23).

Ιστορικός ή Διηγηματικός (*cum historicum ή narrativum*)

Cum + υποτακτική παρατατικού μετά από ιστορική εξάρτηση για να δηλώσει το σύγχρονο.

Cum + υποτακτική υπερσυντέλικου μετά από ιστορική εξάρτηση για να δηλώσει το προτερόχρονο.

Δηλώνει αφήγηση γεγονότων του παρελθόντος από τα οποία προέκυψαν άλλα μεταγενέστερα. Υπογραμμίζει την αιτιολογική σχέση που υπάρχει μεταξύ κύριας και δευτερεύουσας πρότασης.

π.χ.

- cum lacrimae suae, diu cohibitae, vincerent, egrediebatur. Κείμενο 23 (εκφέρεται με υποτακτική πρκ. → σύγχρονο).

- cum consul in castra revertisset, adulescentem morte multavit. Κείμενο 31 (εκφέρεται με υποτακτική υπρς → προτερόχρονο).

B. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ

Cum + υποτακτική όταν η αιτιολογία θεωρείται αποτέλεσμα εσωτερικής λογικής διεργασίας.

Στην περίπτωση αυτή ισχύει ο κανόνας της ακολουθίας των χρόνων.

π.χ. Tum Scipio, cum se ipsum captum venisse eos existimasset, praesidium domesticorum in tecto conlocavit. (Κείμενο 34).

Γ. ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ

CUM + υποτακτική.

Συχνά στην κύρια πρόταση υπάρχει το tamen.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΗΣ CUM ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Cum + αφαιρετική δηλώνει:

α) συνοδεία:

π.χ. Caecilia cum filia sororis in sacello quodam persedebat. (κείμενο 38).

β) τρόπο:

π.χ. Femina illis cum lacrimis iniuriam aperit. (Κείμενο 9).

γ) εναντίωση:

π.χ. Ibi Hannibal bellum cum Romanis componere frustra cupivit. (Κείμενο 11).

δ) χρόνο: **π.χ.** cum prima luce castra movent (με τα ξημερώματα αλλάζουν στρατόπεδο).

Α Α Ο Α Ν Α Ο Ι Ο Α Ο Θ Ν Ι Ο Α Ο Α Ε Θ

Θ Ι Ο Α Ε Ο Α Α Ι Γ Ο Α Ε Ι Α Ο Ι Ο Ο Ι Α Α Ο Ι Υ Ο

Ut + υποτακτική → 1) Τελικές

2) Επιρρηματικές Συμπερασματικές

3) Παραχωρητικές

4) Βουλευτικές

5) Ουσιαστικές συμπερασματικές

6) Ενδοιαστικές

Στις προτάσεις (1), (2), (4), (5), (6) ισχύει η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων. Δηλαδή εκφέρονται με υποτακτική ενεστώτα μετά από αρκτικό χρόνο για να δηλώσουν το σύγχρονο και με υποτακτική παρατατικού μετά από ιστορικό χρόνο για δηλώσουν το σύγχρονο. Έχουμε συγχρονισμό κύριας με δευτερεύουσα πρόταση. Δηλαδή ο σκοπός, το αποτέλεσμα, η βούληση, ο φόβος είναι ιδωμένα όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής τους αλλά τη στιγμή που έρχονται στο μυαλό του ομιλητή.

Σημείωση: Οι προτάσεις (2) και (6) μπορεί να εκφέρονται και με υποτακτική παρακειμένου όταν το ρήμα εξάρτησης είναι ιστορικός χρόνος όταν κατά την άποψη του ομιλητή θεωρείται το περιεχόμενό τους ως ολοκληρωμένο στο παρελθόν.

Στις παραχωρητικές προτάσεις που εκφέρονται με υποτακτική τηρείται ο κανόνας της ακολουθίας των χρόνων.

Οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με το σύνδεσμο ut και εκφέρονται με υποτακτική διακρίνονται ως προς το είδος τους και από την εξάρτησή τους. Έτσι: μία

Η παραγωγή του τυπολογίου από την εταιρεία **Orbit** Graphic Design & Advertising

τηλ. 210 3840020

τελική πρόταση εξαρτάται από **ρήμα κίνησης** ή **σκόπιμης** ενέργειας.

π.χ. *Sulla, occupata urbe, senatum armatus coegerat* (ρήμα σκόπιμης ενέργειας), **ut C. Marius quam cellerime hostis iudicaretur** (κείμενο 40).

Όταν η πρόταση που εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* είναι επιρρηματική συμπερασματική τότε στην κύρια πρόταση υπάρχουν επιρρήματα, αντωνυμίες ή αρνητικές εκφράσεις.

π.χ. *Sed tantus furor omnes invaserat, ut pugnare cuperent* (κείμενο 37).

Μια **βουλητική πρόταση** εξαρτάται από ρήματα βουλητικά, κελευστικά, επιθυμίας σημαντικά.

π.χ. *Legatum monet, ut epistulam ad amentum tragulae adligat* (κείμενο 45).

Μία **ουσιαστική συμπερασματική** πρόταση εξαρτάται από ρήματα που σημαίνουν κατορθώνω

π.χ.

- *Facio, efficio, obtineo*, από ρήματα με τη σημασία "προκύπτει ότι"
- *efficitur, consequitur*, από ρήματα που σημαίνουν "συμβαίνει"
- *fit, evenit, accidit*, "απομένει", "υπολείπεται"
- *restat, relinquitur*, από απρόσωπες εκφράσεις όπως: *satis est, lex est, tempus est* κ.τ.λ.
- *Ex quo illud natura consequitur, ut communem utilitatem nostrae anteponomus*. (κείμενο 46).

Μία **ενδοιαστική πρόταση** που εισάγεται με το σύνδεσμο *ut* και εκφέρεται με υποτακτική εξαρτάται από ρήματα με τη σημασία "φοβάμαι" όπως *vergeo, metuo, timeo*.

π.χ. *Metuo, ut diligens sis*. (Φοβάμαι μήπως δεν είσαι επιμελής).

Όταν η πρόταση είναι **παραχωρητική** στην κύρια πρόταση συνήθως υπάρχει το **tamen**.

π.χ. *Illud, ut ridicula essent, mihi tamen risu non movebant* (Εκείνα και αν ακόμα ήταν γελοία δεν μου προκαλούσαν όμως το γέλιο).

- Ut + οριστική** → 1) Παραβολικές του τρόπου
2) Χρονικές του προτερόχρονου

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ
Αναφορικές	Τελικές
Βουλητικές	Συμπερασματικές
Συμπερασματικές	Εναντιωματικές
Ενδοιαστικές	Παραχωρητικές
Προτάσεις του <i>quomodo</i> και <i>quoniam</i>	Απλές Παραβολικές
Πλάγιες ερωτήσεις	Υποθετικές Παραβολικές
	Υποθετικές
	Χρονικές
	Αναφορικές
	Αιτιολογικές

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ

A. ΤΕΛΙΚΕΣ

Εισαγωγή → ut (καταφατικές)

→ ne (αρνητικές)

→ quo (ακολουθεί επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού βαθμού)

Εκφορά → υποτακτική ενστ. → Αρκτική εξάρτηση

→ υποτακτική πρτ. → Ιστορική εξάρτηση

Ισχύει: η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων (συγχρονισμός κύριας με δευτερεύουσα).

B. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή → ut (καταφατικές)

→ ut non, ut nemo, ut numquam .. (αρνητικές)

Εκφορά → υποτακτική ενστ. → Αρκτική εξάρτηση

→ υποτακτική πρτ. → Ιστορική εξάρτηση

→ υποτακτική πρκ. → Ιστορική εξάρτηση

Ισχύει: η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων (συγχρονισμός κύριας με δευτερεύουσα).

Γ. ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ

Etsi, tametsi, quamquam + οριστική

Cum, licet + υποτακτική.

Δ. ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ

Etiamsi + οριστική ή υποτακτική

licet, quamvis, ut + υποτακτική

Ε. ΑΠΛΕΣ ΠΑΡΑΒΟΛΙΚΕΣ

Του τρόπου

Εισαγωγή → ut, sicut.

Στην κύρια πρόταση προηγούνται τα τροπικά επιρρήματα ita, sic κ.τ.λ.

Της ισότητας η ομοιότητας

Εισαγωγή → atque, ac, et.

Στην κύρια πρόταση προηγούνται επίθετα ή επιρρήματα που δηλώνουν ισότητα, ομοιότητα και τα αντίθετά τους.

π.χ. aequus, similis, dissimilis, par, contra κ.τ.λ.

Της ποσότητας, έντασης, βαθμού, μεγέθους

Εισαγωγή → quam + επίθετο η επίρρημα θετικού βαθμού.

Προηγείται το tam

→ quanto, quo + επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού. Προηγείται το tanto, eo αντίστοιχα.

Εκφορά → Όλα τα είδη των απλών παραβολικών προτάσεων εκφέρονται με οριστική γιατί η σύγκριση αφορά δύο πράξεις ή καταστάσεις που είναι ή θεωρούνται αντικειμενική πραγματικότητα.

ΣΤ. ΠΑΡΑΒΟΛΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή → ut si
velut si
tamquam (si)
quasi
proinde quasi

Εκφορά → με υποτακτική γιατί η σύγκριση αφορά δύο πράξεις ή καταστάσεις που είναι ή θεωρούνται ως υποτιθέμενη πραγματικότητα.

Σημείωση: Οι σύνδεσμοι tamquam, sicut και quasi μαζί με ουσιαστικά ή μετοχές μπορεί να δημιουργούν βραχυλογικές εκφράσεις

π.χ. tamquam scorulum (*κεείμενο 41*).

Ζ. ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Α΄ ΕΙΔΟΣ → ΥΠΟΘΕΣΗ ΑΝΟΙΧΤΗ

Υπόθεση: si (nisi) + οριστική κάθε χρόνου

Απόδοση: κάθε έγκλιση

Οι πιο συνηθισμένες μορφές του Α΄ είδους είναι:

- Υπόθεση:** si (nisi) + οριστική ενστ. } για παρόν
Απόδοση: οριστική ενστ.
- Υπόθεση:** si (nisi) + οριστική πρκ. } για παρελθόν
Απόδοση: οριστική πρκ.
- Υπόθεση:** si (nisi) + οριστ. απλού ή συντ. μέλλοντα } για μέλλον
Απόδοση: Οριστική απλού μέλλοντα

Β΄ ΕΙΔΟΣ

- Υπόθεση:** si (nisi) + υποτακτική πρτ. } για παρόν
Απόδοση: υποτακτική πρτ.
- Υπόθεση:** si(nisi) + υποτακτική υπρσντ. } για παρελθόν
Απόδοση: υποτακτική υπρσντ
- Υπόθεση:** si (nisi) + υποτ. υπρσντ για παρελθόν
Απόδοση: υποτακτική πρτ για παρόν

Γ΄ ΕΙΔΟΣ → Πιθανό ή Δυνατό για παρόν - μέλλον

Υπόθεση: si (nisi) + υποτ. ενστ

Απόδοση: υποτακτική ενστ.

Η. ΧΡΟΝΙΚΕΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟ

Εισαγωγή: dum, quoad, quamdiu.

Συνεχιζόμενη πράξη στη διάρκεια της οποίας συμβαίνει μια άλλη.

Εκφορά: με οριστική ενστ. Το dum = ενώ

Παράλληλη διάρκεια

Εκφορά: Με οριστική (συνήθως τέτοιου χρόνου που υπάρχει στην κύρια)
To dum = όσο

ΠΡΟΤΕΡΟΧΡΟΝΟ

Εισαγωγή → ut, ubi, simul, postquam, cum primum

Εκφορά → με οριστική πρκ. Και σπανιότερα υπερυντέλικου.

ΥΣΤΕΡΟΧΡΟΝΟ

Εισαγωγή → dum, donec, quoad, priusquam, antequam.

Εκφορά → με οριστική όταν η πράξη ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη.

→ με υποτακτική όταν η πράξη της χρονικής περιγράφεται ως προσδοκία. Στην περίπτωση αυτή συνήθως στην κύρια πρόταση υπάρχει ρήμα με τη σημασία "αναμένω", "ελπίζω".

Θ. ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ

Διακρίνονται σε:

- Αναφορικές αιτιολογικές
- Αναφορικές τελικές
- Αναφορικές συμπερασματικές
- Αναφορικές εναντιωματικές
- Αναφορικές παραχωρητικές
- Αναφορικές υποθετικές

Εισαγωγή → με αναφορικές αντωνυμίες

Εκφορά → με την έγκλιση και το χρόνο που εκφέρονται οι αντίστοιχες επιρρηματικές προτάσεις.

Ι. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ

Εισαγωγή → quod, quia, quoniam

Εκφορά → με οριστική όταν δηλώνουν αιτιολογία αντικειμενικά αποδεκτή.

→ με υποτακτική όταν δηλώνουν υποθετική ή υποκειμενική αιτιολογία.

Σημείωση: αιτιολογική πρόταση εισάγεται και με το σύνδεσμο cum και εκφέρεται με υποτακτική, όταν θεωρείται ότι η αιτιολογία θεωρείται αποτέλεσμα εσωτερικής λογικής διεργασίας.

Σημείωση: Ύστερα από ρήματα που δηλώνουν ψυχικό πάθος ακολουθούν δευτ/σες αιτιολογικές ουσιαστικές προτάσεις που εισάγονται με το quod και εκφέρονται με οριστική.

ΟΥΘΑ ΟΘΕΑ Θ Θ ΝΙ ΘΑ ΘΑ ΘΘ

A. ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ

Εισαγωγή → με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα

Εκφορά → με οριστική

→ με υποτακτική (δυνητική υποτακτική, υποτακτική του απραγματοποίητου, υποτακτική λόγω έλξης, υποτακτική του πλαγίου λόγου).

Χρησιμεύουν → ως υποκείμενο
 ως αντικείμενο
 ως παράθεση
 ως επεξήγηση
 ως κατηγορούμενο κ.τ.λ.

Σημείωση: Στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου η αναφορική αντωνυμία εισάγει κύρια πρόταση και ισοδυναμεί με τη δεικτική *is, ea, id*.

Σημείωση: Άλλη κατηγορία των αναφορικών προτάσεων είναι οι **αναφορικές επιθετικές** οι οποίες διακρίνονται:

- **Σε αναφορικές προσδιοριστικές εισαγωγή** → με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα
εκφορά → με οριστική με δυνατική υποτακτική υποτακτική του απραγματοποίητου υποτακτική του πλάγιου λόγου υποτακτική λόγω έλξης
προσδιορίζουν → ειδικότερα την έννοια της λέξης στην οποία αναφέρονται
- **Σε αναφορικές προσθετικές εισαγωγή** → με το *quod*
εκφορά → συνήθως με οριστική
προσδιορίζουν → ολόκληρο το περιεχόμενο μιας πρότασης.

B. ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ

- Εισαγωγή** → *ut*(καταφατικές)
 → *ne* (σπανιότερα *quominus*) (αρνητικές)
- Εκφορά** → με υποτακτική ενστ. → Αρκτική εξάρτηση
 → με υποτακτική πρτ. → Ιστορική εξάρτηση
- Χρήση** → ως υποκείμενο ή αντικείμενο ρημάτων ή εκφράσεων που σημαίνουν "διατάζω", "προτρέπω", "ζητώ", "παρακαλώ", "φροντίζω" κ.τ.λ.
- Ισχύει** → η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ

- Εισαγωγή** → *ut* (καταφατικές)
 → *ut* + αρνητική λέξη(αρνητικές)
- Εκφορά** → υποτακτική ενεστώτα → Αρκτική εξάρτηση
 → υποτακτική παρατατικού → Ιστορική εξάρτηση
- Χρήση** → ως αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν "κατορθώνω" (*facio, Efficio, obtineo* κ.λ.π.). Δηλώνουν αποτέλεσμα.
 → ως υποκείμενο απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν "προκύπτει ότι" (*efficitur, consequitur* κ.λ.π.). Δηλώνουν αποτέλεσμα ή συνέπεια.
 → ως υποκείμενο απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν "συμβαίνει" (*fit, accidit, evenit* κ.λ.π.). Δηλώνουν γεγονός, συμβάν.
 → ως υποκείμενο απρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων που

σημαίνουν "απομένει", "υπολείπεται" (restat, relinquitur, reliquum est κ.λ.π).

Δηλώνουν κάτι που απομένει ή υπολείπεται

→ ως υποκείμενο απρόσωπων εκφράσεων όπως: satis est, tempus est, lex est κ.λ.π.

Ισχύει → η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων (συγχρονισμός κύριας με δευτερεύουσα)

Δ. ΕΝΔΟΙΑΣΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή → ne (φόβος μήπως γίνει κάτι)

→ ne non ή ut (φόβος μήπως δε γίνει κάτι)

Εκφορά → υποτακτική ενστ. → αρκτική εξάρτηση

→ υποτακτική πρτ. → ιστορική εξάρτηση

Χρήση → ως αντικείμενο ρημάτων που σημαίνουν "φοβάμαι" π.χ. vereor, timeo, metuo κ.τ.λ.

Ισχύει → η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων.

Ε. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ QUOMINUS ΚΑΙ ΤΟΥ Q/UIH

Εισαγωγή → quominus ή ne όταν εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν "εμποδίζω" (impedio, prohibeo, deterreo) ή "αρνούμαι" (recuso)

→ quih όταν εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν "εμποδίζω" ή "αρνούμαι" που έχουν άρνηση (non impedio, non prohibeo, non deterreo, non resuso)

→ quominus μετά από την έκφραση: per me stat (χάρη σε μένα δεν...)

→ quih μετά από την έκφραση: non multum abest (λίγο λείπει να...)

→ quih μετά από την έκφραση: facere non possum (δεν μπορώ να μη...)

→ quih μετά από ρήματα ή εκφράσεις που σημαίνουν "δεν αμφιβάλω ότι", (non dubito, non est dubitum)

Εκφορά → υποτακτική ενστ. Μετά από αρκτική εξάρτηση.

→ υποτακτική πρτ. Μετά από ιστορική εξάρτηση.

→ υποτακτική πρκ. Μετά από ιστορική εξάρτηση όταν θεωρείται το περιεχόμενό τους ολοκληρωμένο στο παρελθόν.

Ισχύει → η ιδιομορφία στην ακολουθία των χρόνων (συγχρονισμός της κύριας πρότασης με τη δευτ/σα).

Χρήση → ως αντικείμενο ή υποκείμενο των παραπάνω ρημάτων.

ΣΤ. ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή στις απλές → ne, num (χωρίς διαφορά στη σημασία)

ολικής άγνοιας → nonne (εξάρτηση από το p. quaero)

→ si (εξάρτηση από ρήματα που σημαίνουν αναμονή ή απόπειρα). π.χ. expecto, conor, tempto κ.λ.π.

→ an (an non) μετά τα: haud, scio, nescio (αγνώω), dubito (αμφιβάλω), incertum est (είναι βέβαιο).

Εισαγωγή στις διμελείς → utrum ... an (ή necne: ή όχι).

ολικής άγνοιας.

Εισαγωγή στις μερικής άγνοιας → με ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα

→ με αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα

Εκφορά → με υποτακτική (ισχύει ο κανόνας της ακολουθίας των χρόνων).

Χρήση → ως υποκείμενο

→ ως αντικείμενο

→ ως επεξήγηση

Μετά από ρήματα: γνωστικά, ερωτηματικά, λεκτικά, αποπειρατικά.